

DOMELA NIEUWENHUIS NYEGAARD, Jan Derk, predikant, publicist, activist (Amsterdam 25 juli 1870 - Amsterdam 4 januari 1955).

Geboren uit een geslacht van Deens-Noorse herkomst voerde hij de naamstoevoeging Nyegaard reeds lange tijd, maar ze werd pas in 1922 gelegaliseerd. Zijn ouders waren Jacob Domela Nieuwenhuis, advocaat en van 1884 tot 1906 hoogleraar te Groningen, en Elisabeth Rolandus Hagedoorn, officiersdochter, wier moeder een De Brauw was, uit een familie van Vlaamse oorsprong.

Jan Derk was in zijn jeugd vaak ziek; van normale schoolgang was meestal geen sprake, zodat hij op zelfstudie was aangewezen. Al in zijn jonge jaren voelde hij zich aangetrokken tot alles wat Germaans was, in het bijzonder tot wat betrekking had op Skandinavië en Friesland.

Hij studeerde godgeleerdheid te Lausanne, Genève en Edinburgh. In Schotland werd hij in 1895 tot predikant geordend. Na zijn terugkeer in Nederland verliet hij het lutheranisme en trad toe tot

de Hervormde Kerk. Hij moest echter twee jaren wachten alvorens in die geloofsgemeenschap beroepbaar te zijn. De theoloog dr. G.J. Vos bezorgde hem om die periode te overbruggen een predikantspost bij de kleine gemeente van de Belgische Christelijke Zendingkerk te Oostende, waar hij van 1895 tot '98 op uitnemende wijze zijn pastoraat heeft vervuld. Hij werd er bevriend met dr. Eugene van Oye, germanofiel en Skandinaviëkenner als hijzelf. In 1898 verliet ds. Domela met zijn gezin Oostende en werd predikant in de hervormde gemeente van Odijk (provincie Utrecht). Hij was echter van Vlaanderen gaan houden en nam eind 1902 met vreugde het beroep aan naar de Evangelische Hervormde Gemeente aan de Brabantdam te Gent. Ook voor de zeer gemengde gemeente in de Arteveldestad is hij een goed en zorgzaam predikant geweest. In zijn kerkeraad hadden o.a. zitting professor Paul Fredericq, Victor Blommaert en Leon Willems. In de pastorie aan de Coupure ontvingen ds. Domela en zijn vrouw veel bezoek. Daar logeerden ook vaak gasten uit Nederland, zoals „neef Pieter”, de latere prof. dr. Geyl. Deze was in de verte, langs de lijn van zijn moeder, familie van Jan Derk.

Vóór het uitbreken van de oorlog in 1914 speelde ds. Domela hoegenaamd geen rol in de V.B. Hij hield nu en dan een historische lezing voor de studenten van 't Zal wel gaan en werd bestuurslid van de afdeling Gent van het Algemeen Nederlands Verbond. In die kring leerde hij dr. Reimond Speleers, Roza de Guchtenaere en de jonge Marcel Minnaert kennen. Hippoliet Meert kende hij al; deze was leraar van zijn zoons Onko en Edzard. Geregeld kwamen de Domela's op Hof ter Meere bij prof. Julius Mac Leod en diens vrouw. Hun zoon Andries heeft bij ds. Domela catechisatie gelopen. Bij de Mac Leods ontmoette hij ook de Nederduitse literator Franz Fromme. Uit Domela's uitlatingen valt op te maken dat Klaus Groth en vooral dr. Constant Jacob Hansen door hun geschriften invloed op zijn politiek denken hebben gehad.

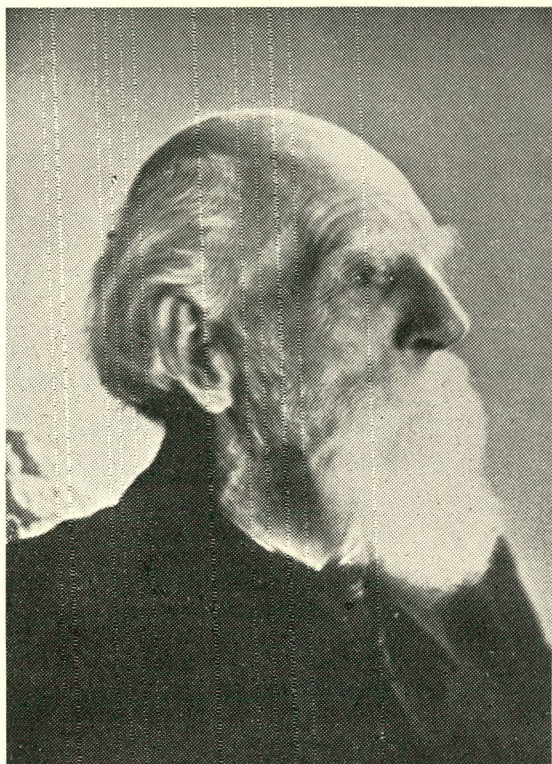
Toen Kimpe, Thiry en Minnaert in het voorjaar van '14 begonnen met de uitgave van hun blaadje De Bestuurlijke Scheiding, werd Domela abonnee. In oktober van dat jaar, na de bezetting van Gent door de Duitsers (12 oktober), vormde zich rondom het genoemde trio de eerste radicale, anti-Belgische activistengroep Jong-Vlaanderen. Daaronder bevond zich ds. Domela, die zelfs tot „leider” gekozen werd. De uitbreiding van de Jong-Vlaamsche Beweging over geheel Vlaams-België, de vorming van kernen en dochtergroepen in tal van grotere en kleinere plaatsen, de instelling van een alle groepen overkoepelend centraal bestuur met Van Oye als voorzitter en Domela als vice-voorzitter, het leggen en onderhouden van contacten met goedgezinde Duitsers, vooral militairen, dit alles was goddeels het werk van de zeer anti-Belgische Domela. Van hem was ook de idee van het „Koninkrijk Vlaanderen” afkomstig. De uitgave van een eigen orgaan sedert februari 1915, De Vlaamsche Post, was vooral het werk van Leo Picard, die er de hoofdopsteller van werd. In september 1915 trad Picard af en ging de redactie over naar Domela, Thiry en Kimpe. Picard had zich al spoedig na de verschijning van het eerste nummer conflicten met de meeste van zijn

groepsgenoten op de hals gehaald. Hij had zich verzoenend over België uitgelaten, zich doende kennen als een voorstander van een rechtvaardig bejegend Vlaanderen in een hersteld België.

Driemaal maakte Domela in de oorlogsjaren een reis naar Duitsland, waar hij gesprekken voerde met tal van invloedrijke personen, zoals admiraal von Tirpitz. Hij zag pas laat in, dat de annexionisten hem en Jong-Vlaanderen voor hun „all-deutsche” wagen dachten te spannen. In november 1918 week Domela met de zijnen uit naar Nederland. Het volgend jaar veroordeelde het Belgisch gerecht hem bij verstek ter dood.

Dank zij zijn goede relaties kreeg hij een predikantsplaats te Beetsterzwaag (Friesland). Hij heeft zich daar nooit goed thuisgevoeld. Zijn „wheeme” (pastorie) was in de jaren 1919-'40 een soort Mekka voor tal van Vlaamse oud-activisten en Grootnederlandse bewonderaars uit Noord en Zuid, tot in Frans-Vlaanderen toe. Hadden zij hun komst aangekondigd, dan hing Domela de leeuwenvlag uit. Tot degenen die hem in Beetsterzwaag opzochten, behoorde abbé Jean-Marie Gantois. Hij was in die Friese periode een vruchtbaar publicist. Bijzondere sympathie had hij voor De Dietsche Voorpost, het blad van Roza de Guchtenaere. In 1933 nam hij bij de volkshulde te Delft (Willem de Zwijgerherdenking) de door Cyriel Verschaeve opgestelde eed af aan duizenden deelnemers, greep, toen de Vlamingen met hun banieren voorbijmarcheerden, de vlag van Gent en kuste die. Kort daarna reisde hij naar Zeeuws-Vlaanderen, waar hij mejuffrouw De Guchtenaere, die om gezondheidsredenen de reis naar Delft niet had kunnen maken, de eed afnam.

Sedert 1933 koesterde hij opnieuw hoop dat Duitsland de Vlamingen zou helpen bij de schepping van „Héél-Nederland”. Hij werd bevriend met Arnold Meyer en hield in april 1940 de

openingsrede bij de oprichting van diens Nationaal Front, dat de „Dietsche eenheid” in zijn beginsel-program voerde. De bezetting 1940-'45 genas hem voorgoed van zijn vertrouwen in het „Germaanse kernland” Duitsland. Hij liet zijn ongenoegen herhaaldelijk blijken, maar Werner Ross, de Duitse gevolmachtigde voor Friesland en verre „aanverwant” van Domela, hield hem de hand boven het hoofd. Op 25 september 1944 werd zijn jongste zoon te Groningen door een Duitse politieafdeling doodgeschoten. Toen was de maat vol en de oude Domela hield een felle scheldrede tegen Hitler, Himmler en de nazi-schurken. De dominee werd gegrepen en dankte het aan de tussenkomst van Ross, dat hij niet naar Duitsland werd gedeporteerd, maar naar Schiermonnikoog, voor de duur van de oorlog.

Na de bevrijding vestigde hij zich – inmiddels emeritus geworden – te Amsterdam. Weldra had hij weer contact met Vlaanderen; hij werd de raadsman en beschermheer van Het Pennoen, voortgekomen uit de flamingantengroep Vive le Gueux - De Blauwvoet (1947-'49). Op 4 januari 1955 overleed hij; aan zijn graf, op het kerkhof te Woerden, sprak ook prof. Marcel Minnaert, de strijdgenoot van weleer.

WERKEN: Artikelen over de geschiedenis van het Vlaamse protestantisme in *Tijdspiegel*; *Stemmen voor Waarheid en Vrede*; *Ons Tijdschrift*; - *Vlaanderen bevrijd van elken Zuidelijken dwang* (1915, Duitse vertaling: *Flandern frei*); - *Uit mijn oorlogsdagboek* (1915); - artikelen i.v.m. de V.B. in *De Dietsche Gedachte*; *De Dietsche Voorpost*; *Vlaanderen*; *De Weg*; *De Uitweg*; *Opstanding*; *Het Pennoen*.

LITERATUUR: M. van de Velde, *Geschiedenis der Jong Vlaamsche Beweging* (1941); - I. Schöffner, *Het nationaal-socialistische beeld van de geschiedenis der Nederlanden* (1956); - L. Picard, *Geschiedenis van de Vlaamse en Groot-Nederlandse Beweging*, II (1959); - H.J. Elias, *Vijfentwintig Jaar Vlaamse Beweging 1914/1939*, I (1969); - A.W. Willemsen, *Het Vlaams-nationalisme. De geschiedenis van de jaren 1914-1940* (1969, tweede uitgave); - L. Buning, *Aan de nagedachtenis van Dr. Eugeen van Oye als strijdend Vlaming (1840-1926)*, in *Huldeboek Dokter Eugeen van Oye* (1970); - L. Buning, *Ds. Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard (1870-1955), een Vlaming uit het Noorden*, in *Het Pennoen*, jg. 20, nr. 3 (januari 1970).

LAMMERT BUNING